

DORNFELD LÁSZLÓ*

FÁJLMEGOSZTÁS – A SZELLEMI TULAJDONJOG LEGÚJABB KIHÍVÁSA

1. BEVEZETÉS

Közhelynek számít, hogy a modern információtechnológia, és különösen az internet számos aspektusában változtatta meg életünket. Ez a gyors változás rengeteg új kihívás elé állítja napjainkban a jogalkotókat és az egész jogrendszert, hiszen az informatika fejlődése és a lehetőségek bővülése olyan sebességgel zajlik, amivel utóbbiak nem tudnak lépést tartani. Mára a lehetőségek növelése, a funkciók fejlesztése azonban fokozatosan másodlagossá vált a biztonsági szempontok mellett, ahogy mind a fejlesztők, mind a jogalkotók és mind a felhasználók elkezdtek felismerni az új kihívásokat.¹ A szerzői jogvédelem alá eső tartalmak másolása nem új jelenség, de a mai eszközökkel minden eddiginél könnyebbé vált, sőt az ezredfordulón megjelentek az első *peer-to-peer* (p2p) fájlcsereprogramok is (Napster, µTorrent), amelyekkel teljesen új időszak kezdődött a szerzői jog történetében, és főleg annak másolási technikákkal való harcában. Ez az új technika alkalmas lett volna a digitális javak jogszerű terjesztésére, ám igen hamar megjelentek a jogtalanul közzétett tartalmak.²

Fontos a lelegején leszögeznünk, hogy a fájlmegosztás legális, amennyiben az adott termékért cserébe ellenszolgáltatást fizettek vagy pedig eleve nem áll szerzői jogi védelem alatt. Ilyenek lehetnek a *shareware* (limitált lehetőségű, promóciós céllal közzétett) és *freeware* (ingyenes) programok, *Creative Commons* licenc alá helyezett művek³ stb. Ezt mind a büntetőjogi,⁴ mind kártérítési⁵ szempontok mérlegelésénél figyelembe kell venni. Tény azonban, hogy az ilyen fájlok cseréje nagyságrendekkel alatta marad a jogtalanak: egyes felmérések szerint utóbbi teszi ki például a zeneletöltések 95%-át.⁶ Napjainkban csak az Egyesült Államokban több tízmillióra tehető az illegális letöltésekben résztvevők száma, világviszonylatban pedig ez a szám minden bizonnyal ennek többszöröse.⁷ Ez, összevetve azzal az adattal, hogy felmérések szerint az amerikai internethasználók 40%-a töltött már le jogsértő tartalmat, szemlélteti az illegális fájlmegosztás elterjedtségét.⁸ Hasonló statisztikát mutat egy 2008-as felmérés is, amely szerint az internetes forgalomba a legjobban a p2p fájlcsere játszott szerepet, Kelet-Európában annak 83%-át tette ki.⁹

Ez a tevékenység az érintettek szerint jelentős bevételtől fosztja meg őket, kapcsolatot vonva például a lemezadások csökkenése és a fájlmegosztás közé. Érthető tehát, hogy többször is megkíséreltek fellépni a fájlcsere ellen, mindeddig hasztalanul. Az elmúlt években nagy visszhangot keltő per folyt hírhedt fájlcsereoldalak, így a legelsőként a Napster, majd a The Pirate Bay üzemeltetői ellen. Más esetekben a szerzői jogok tulajdonosa a letöltőket próbálja meg eltántorítani, például több nyugati országban előfordult, hogy kiszámolták nekik az illegális fájlcserevel megszerzett termékek után fizetendő összeget. Ez azonban csak csepp a tengerben, és joggal vetődhet fel a kérdés: vajon meddig folytatható ez a harc és van-e értelme fenntartani a jelenlegi rendszert? Mielőtt megválaszoljuk ezt a kérdést, érdemes mélyebben tanulmányozni ezt az igen összetett témát.

* E tanulmány a Batthyány Lajos Szakkollégium által 2013 őszén meghirdetett Batthyány-esszépályázaton II. helyezést ért el. A szerző a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának V. évfolyamos, jogász szakos hallgatója.

¹ WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG Kiadó, Budapest, 7. o.

² BHATTACHARJEE, SUDIP – GOPAL, RAM D. – LERTWACHARA, KAVEEPAN – MARSDEN, JAMES R.: Impact of Legal Threats on Online Music Sharing Activity: An Analysis of Music Industry Legal Actions, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 91. o.

³ A magyarországi projekt oldala: <http://creativecommons.hu/> (2014.02.12.).

⁴ NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcsereéről, in *Ügyészek lapja*, 2010/2. szám, 33. o.

⁵ MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE: A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozásának néhány tapasztalata és az üldözés lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 2012/9. szám, 47-48. o.

⁶ SEIDENBERG, STEVEN – PODGERS, JAMES: The Record Business Blues, in *ABA Journal*, 2010/6. szám, 55. o.

⁷ NAGY: i. m. 33-34. o.

⁸ JENSEN, CHRISTOPHER: The More Things Change, the More They Stay the Same: Copyright, Digital Technology, and Social Norms, in *Stanford Law Review*, 2003/2. szám, 538. o.

⁹ BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcsere ellen? in *Infokommunikáció és jog*, 2009/34. szám, 194. o.

2. A FÁJLMEGOSZTÁS OKAI

Az illegális fájlcseré – akár csak a kiberbűnözés – arra vezethető elsősorban vissza, hogy az emberek az interneten anonimitás mögé rejtőzve, identitásuk felvállalásának kockázata nélkül rúghatják fel a szabályokat.¹⁰ Amelyek ugyan nem változnak meg általa, de sajátos tartalommal tölthetnek fel. A társadalmi normák segítik a jogszabályok érvényesülését, hiszen nem csak kizárólag a szankcióktól való félelem idézheti elő a jogkövető magatartást, hanem egy sor más nem jogi jellegű tényező is.¹¹ Mivel a digitális javak egyetlen használatával sem veszítenek értékükből, más használókat nem károsítanak meg vele, a benne foglalt művészeti érték vagy az eredeti példány nem vész el.¹² Néhány nagy szórakoztatóipari cég fizikailag nem realizálódó vesztesége aligha jelenthet komoly visszatartó erőt, illetve a személyesen nem ismert szerzők, alkotók esetén nem kell szembesülni ennek a normaszegésnek a közvetlen következményeivel, és káruk sem tűnik fel mindebből kifolyólag. A szerzői jog a kellő legitimitációval sem rendelkezik a legtöbbszámára, hiszen a vonatkozó jogszabályokba ritkán szólhat bele a felhasználó, azokat gyakran a szűk érdekcsoportokkal egyeztetve hozzák meg. Mint *Jensen* is kifejti, ez az egyoldalúság érzése jelentősen csökkenti az önkéntes jogkövetés esélyét.¹³ A szerzői jogban érdekelték erre úgy válaszoltak, hogy megpróbálták a jelenséget összemosni társadalmilag is elítélt tevékenységekkel, például a lopással.¹⁴

Sokféle személyes okból lehet valaki a fájlcseré részese, így például, nem ismeri a szerzői jogot vagy nem érti azt, ami az Egyesült Államokban a Napster-perig széles körben igaz volt.¹⁵ A tevékenységet rendszeresen folytatók részéről számos módon szokás ezt igazolni: hivatkoznak például az alacsony bérekre, a termékek magas árára, a tarthatatlan üzletpolitikára vagy arra, hogy csupán előzetes kipróbálásról, megtekintésről van szó, mert nem szeretnék zsákbamacskát a pénzükért. A technológiai újítások és az általuk nyújtott kényelem is fontos szerepet játszik ebben. Ezek nem feltétlenül csak kifogások vagy ideologizálási kísérletek: egy egyetemistákkal végzett felmérés szerint a letöltött zenealbumok pénzbeli értékét harmadára-felére becsülték a megvásároltnak, ami elképzelhetővé teszi, hogy egyébként sem vásárolták volna meg azokat, vagyis tényleges kár nem keletkezett a jogtulajdonosnál.¹⁶ Ez azt is jelenti, hogy olyan javak jutnak el a fogyasztókhoz, amiket egyébként vásárlás útján nem, és mégis lehetséges, hogy később befolyásolni tudja vásárlási szokásaikat. Korántsem tekinthető tehát igaznak a szerzői jogi lobbik által keltett azon kép, hogy a résztvevők mindegyike bűnöző, bár kétségkívül ők is jelen vannak a fájlcserében.

Az okok között említhető az a tény is, hogy az egyes gyártók és szolgáltatók mind a saját érdekeiket nézik elsődlegesen, gyakran nem törődve a szerzői jogi aggályokkal. Például olyan olcsó lemezlejátszókat gyártanak, amelyek segítségével olyan formátumú tartalom tekinthető meg, amely egyébként kereskedelmi forgalomban nem kapható. Telefonszolgálatok gyakran szemet hunytak afelett, hogy különböző fájlcserélő oldalak tartanak fenn náluk emeldíjas telefonszámot, hogy az azt használni akarók ezen keresztül fizessenek az oldal tulajdonosának.¹⁷ Ez utóbbi napjainkra, a nagy ingyenes fájlmegosztó-hálózatok megjelenése miatt már szinte teljesen eltűnt, de még számtalan egyéb példa sorolható a fájlmegosztással kapcsolatban, ahol csak a saját szempontjaikat veszik figyelembe az egyes iparágak, szolgáltatók, például a nagy sávsebességű internetnél, amely előfeltétele a gyors és nagy mennyiségben történő fájlmegosztásnak. Az Európai Unió az elmúlt években programot indított, hogy az összes tagállamban élők számára szélessávú internetelérést tegyen lehetővé,¹⁸ elősegítve többek között az e-közigazgatásban való részvételt, ám ezzel akaratlanul bővítve a fájlmegosztásban potenciálisan résztvevők számát is. Persze a szolgáltatók egy része tudatosan korlátozza a fájlcserére igénybe vehető sávsebességet, kockáztatva az ebben résztvevő előfizetők elijesztését, ugyanakkor

¹⁰ KOVACS, ALBERT Z.: Quieting the Virtual Prison Riot: Why the Internet's Spirit of "Sharing" Must Be Broken, in *Duke Law Journal*, 2001/2. szám, 754. o.

¹¹ Bővebben ld. JENSEN: i. m. 534-537. o.

¹² MEZEI PÉTER: A fájlcseré retorikája. Gondolatok egy álvita margójára, in *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/2. szám, 62. o.

¹³ JENSEN: i. m. 541. o.

¹⁴ Példaként lásd <http://www.youtube.com/watch?v=HmZm8vNHBSU> (2014.02.12.).

¹⁵ JENSEN: i. m. 570. o.

¹⁶ ROB, RAFAEL – WALDFOGEL, JOEL: Piracy on the High C's: Music Downloading, Sales Displacement, and Social Welfare in a Sample of College Students, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 29-62. o.

¹⁷ NAGY: i. m. 35-37. o.

¹⁸ Press release, European Commission, IP/13/968 17/10/2013. Ld. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-968_en.htm (2014.02.10.).

ezzel megsértették a tartalomsemlegességet, amiért az egyik internetszolgáltatót el is marasztalták az Egyesült Államokban.¹⁹

Akadnak olyan vélemények is, amely szerint az elavult, internet előtti piaci rendszerhez való feltétlen ragaszkodás maga is okozója a nagyszámú illegális fájlmegosztásnak. *Rene Summer*, az Ericsson egyik igazgatója szerint a digitális javaknak is az Európai Unió négy szabadságának elve alá kéne tartoznia, és egyenlőségjelet tesz a keleti blokk diktatúrái és a jogtulajdonosok által kikényszerített internetszolgáltatói internet-figyelés közé.²⁰ Ez persze egyértelmű és súlyos túlzás, amely figyelmen kívül hagyja a szerzői jog előnyeit és csupán a hátrányait emeli ki, ám abban kétségtelenül igaza van, hogy igen sokak számára visszatetsző az „extraprofitot harácsoló” nagy cégeknek az internet ellenőrzésére történő törekvése.

3. FÁJLMEGOSZTÁS, LOPÁS, KALÓZKODÁS?

A szerzői jog fenntartásában érdekelték nem először vizionálják a rendszer teljes összeomlását, és az azzal járó súlyos gazdasági, társadalmi következményeket. Ugyanezen gondolatok megfogalmazódtak már számtalan más technikai újítás megjelenésekor is.²¹ Számos olyan kifejezés született részükről a legújabb vitában is, amellyel a fájlmegosztásban résztvevőket kívánják megbélyegezni, mint arról már szó volt. Az egyik ilyen szó a kalózkodás kifejezés, amelyet azonban a közösség is elfogadott magára nézve (elég a svéd Kalózpártra gondolni vagy a *Pirate Bay* megosztó oldalra) és lassacskán általánosan használt kifejezéssé válik.²² Elfogadottságától függetlenül azt kell mondanunk, ez a kifejezés nemcsak hibás jogilag, de az egyetértést sem segíti elő, hiszen míg a szerzői jog érdekeltjei negatív, addig a fájlcsere-lők pozitív, erősen romantizáló módon tekintenek a kalózkodásra, akárcsak például a Karib-tenger kalózai című filmben megjelennek. Ennek a szónak az elfogadásával azonban „a kalózkok felvállalják annak kockázatát, hogy lázadásuk és a szerzői jogi paradigmaváltás sikeréig bárki »lelőhesse« őket.”²³

Korábban már említettük, hogy a szerzői jogvédők gyakori retorikai fogása a letöltők tolvajnak, a fájlcsere-nak pedig lopásnak történő bélyegzése, elég az MPAA amerikai szervezet hivatkozott videóját megtekinteni (ami egyébként ironikus módon valószínűleg nem legálisan van fent a YouTube videómegosztón). A lopás egy tulajdon ellen irányuló cselekmény, így logikusnak tűnhet, hogy a szellemi tulajdon jogosulatlan megszerzése is ennek minősüljön, ám a törvény szerint (Btk. 370. §) dolog ellen irányulhat csak, ami pedig birtokba vehető testi tárgy. A szellemi tulajdonjog az évszázadok alatt kialakult modern felfogás szerint nem egyenlő a dologi jogival, jól mutatja ezt például annak kialakult időbeli korlátozása is.²⁴ Ezt az Egyesült Államok Legfelsőbb Bíróságának ítélete is kimondta, ahol egyébként jobb esélyekkel indult a szerzői jogsértés rokonítása a lopással, hiszen született ilyen jellegű ítélet is, valamint nem annyira dogmatikus alapokon álló a büntetőjog.²⁵

Ugyanakkor meg kell említeni a letöltők retorikájának a hibáit is, még ha az ő felelősségük jóval kisebb is. Kétségtelen azonban, hogy az ő demagóg hozzáállásuk is további ellentéteket szül. Gyakori a szerzői jogkezelőkkel szembeni bizalmatlanság, illetve az ebben résztvevő szervezetek sikkasztással való megvádolása vagy az olyan alaptalan vádak, miszerint a bíróság által kiszabott bírságokból semmi sem jut az előadóknak, szerzőknek.²⁶ Ezek a vélemények gyakran nélkülözik a ténybeli alapokat, és mindenképp egyet kell értenünk azzal, hogy a jogosultak és jogkezelők lopással vádolása legalább olyan értelmetlen és káros, mint fordítva.

4. JOGI VÁLASZOK AZ ÚJ KIHÍVÁSRA

A szerzői jogosultak gyorsan reagáltak a fájlcsereben megjelenő kihívásra: 1999 és 2010 között a zeneipar 35 ezer személlyel szemben indított pert, és több nagy fontosságú ügyben is sikerült nyerniük, például 2003-

¹⁹ BÉKÉS: i. m. 195. o.

²⁰ SUMMER, RENE: The single digital market: a vision for Europe, in *Ericsson Business Review*, 2010/3. szám, 53-54. o.

²¹ MEZEI: i. m. 46-47. o.

²² Példáért ld. MEZEI: i. m. 48-49. o.

²³ MEZEI: i. m. 56. o.

²⁴ Az ezzel kapcsolatos jogtudományi felfogásokat és azok fejlődését ld. SÁRY PÁL: Monográfia a szellemi alkotások védelmének történetéről, in *Jogtörténeti Szemle*, 2012/4. szám, 54-56. o.

²⁵ MEZEI: i. m. 58-61. o.

²⁶ Uo. 63-64. o.

ban a Napster fájlmegosztó ellen, amelyet végül azért marasztaltak el, mert központi könyvtárat tartott fenn az elérhető fájllokból.²⁷ Ezzel azonban csak annyit sikerült elérniük, hogy az így keletkező űrt az ezt követő években több más program töltötte be, amelyek decentralizálták a fájlmegosztást, központi szerver és könyvtár nélkül, így még jogerős bírói ítélet alapján is szinte lehetetlen lenne őket kötelezni a tevékenység befejezésére.²⁸ És mivel a program készítői ellenőrizni sem tudják a forgalmat, nem tehetők felelőssé az elkövetett jogsértésekért. Ennek ellenére a szerzői jogosultak ismét jogi győzelmet arattak, amikor az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága elfogadta azon érvelésüket, hogy a fájlmegosztás gerjesztéséért felelőssé lehet tenni a programok készítőit. A következő jelentős állomás a *Pirate Bay*-per volt, ami egy több tízmilliósi forgalmat bonyolító Svédországba bejegyzett fájlcsere oldal. A svéd hatóság amerikai állami nyomásra fogott nyomozásba 2006-ban és három év múlva hirdették ki az elsőfokú ítéletet, amiben bűnsegédletért ítélték egy év szabadságvesztésre és több százmillió forintra rúgó kártérítésre a négy üzemeltetőt. Ez azonban nem használt, mivel a szolgáltatás azóta is elérhető, időnként más-más országba helyezve a domaint.²⁹ Hazai példaként a *Power of Freedom* említhető, aminek egy gépét 2007-ben foglalták le, de nyolc hónap vizsgálat után sem találtak rajtuk semmi jogsértőt.³⁰ Később a rendőrség az *nCore* zárt, meghívásos alapú fájlmegosztó oldalt vette célba, amelyet 2010-ben sikerült rövid időre ellehetetleníteni, ám a helyreállítás óta folytatja működését kókusz-szigeteki címről.³¹ A kizárólag a fájlmegosztást végző felhasználókat összekötő programok elleni eljárások, perek azonban nem csak hatástalanok, de jogilag aggályosak is lehetnek, hiszen ilyenkor a készítő sem engedélyt nem ad erre a tevékenységre, sem ellenőrizni nem tudja a forgalmat. Mivel a rajtuk folyó fájlcsere egy része legális, így betiltásuk azt eredményezné, hogy teljesen jogszerű megosztásokat tiltanak be, míg ellenkezője azt, hogy a legális mellett tovább folyik a jogsértő forgalom is.³² Gyakorlatilag tehát a programok készítőjének perlése olyan paradox helyzetet eredményez, ahol nem létezik jó döntés. Másik komoly probléma ezzel, hogy a technológiai fejlődés is visszavethető általa, hiszen senki sem fog pénzt fektetni olyan fejlesztésekbe, amiket aztán betilthatnak a szerzői jog védelme érdekében.³³

Mivel ez nem hozta meg a várt hatást, a szerzői jogosultak ezúttal a letöltőket vették célba, mint arra utaltunk már. Ezek már jóval kétségesebb jogi alapon állnak, hiszen a torrent-alapú fájlcsere hálózatban nem egész alkotásokat, hanem azok részleteit töltik le egy-egy felhasználótól, és a letöltők egymástól is kapnak fájlcsomagokat, így kérdéses elmarasztalásuk lehetősége.³⁴ Amennyiben sikerült is megállapítani, mint az Egyesült Államokban, kevés visszatartó erővel bírt, ráadásul komoly bukás volt megítélésében is. Ezt a zeneipari szerzői jogosultak is felismerték, és 2008-ban bejelentették, hogy a jövőben nem fognak a letöltők ellen pereket indítani.³⁵ Ezt azonban nem követte az a felismerés, hogy kizárólag a jogi szankciók alkalmazása végső soron nem vezet eredményre, nem képes megoldani a problémát. Ugyan akadnak támogatói a kemény kéz politikájának, akik szerint csak a határozott fellépés segít „levetni a szerzői jog elleni virtuális lázadást”,³⁶ mind ez idáig sehol sem sikerült ezt igazolni, sőt inkább az bizonyosodott be, hogy túl sok a jogsértő és túl kevés a kapacitás ellenük.³⁷ Sőt bizonyos visszajelzések szerint, míg Franciaországban egy felmérés válaszadóinak 4%-át tántorítottak el egy új szabályozó rendszer bevezetésével, 9% tovább növelte az aktivitását.³⁸ Nem elhanyagolható az sem, hogy az ilyen fellépés valójában csak tovább mélyíti a szakadékot a jogosultak és a letöltők között, ami végső soron senkinek nem érdeke.

²⁷ SEIDENBERG – PODGERS: i. m. 56. o.

²⁸ JENSEN: i. m. 539. o.

²⁹ NAGY: i. m. 38. o.

³⁰ MAGYAR CSABA: Fájlcseré és szabad felhasználás, in *Infokommunikáció és jog*, 2008/25. szám, 137. o.

³¹ Ld. http://index.hu/tech/2010/06/19/az_ncore_is_aldozatul_esett_a_razzianak/ (2014.02.13.).

³² LEMLEY, MARK A. – REESE, R. ANTHONY: Reducing Digital Copyright Infringement without Restricting Innovation, in *Stanford Law Review*, 2004/6. szám, 1380. o.

³³ LEMLEY – REESE: i. m. 1386. o.

³⁴ NAGY: i. m. 39. o.

³⁵ SEIDENBERG – PODGERS: i. m. 57. o.

³⁶ KOVACS: i. m. 755. o.

³⁷ JENSEN: i. m. 562. o.

³⁸ BODÓ: i. m. 78. o.

5. FÁJLMEGOSZTÁS ÉS SZÓLÁSSZABADSÁG

A támogatói gyakran vannak egyenlőségjelet a fájlcsere és a szólásszabadság közé, amelyet az internet alapvető és legfontosabb értékének tekintenek, hiszen erőteljes állami befolyástól és kontrolltól mentesen működő fórum. Különösen az Egyesült Államokban jellemző ez a fajta vélekedés, ahol az alkotmány első kiegészítése szól többek között a szólásszabadságról is, mely részének tekintik a „*fair use*”-t, amely a magyar idézéshez hasonló, de attól tágabb körű engedély nélküli felhasználást tesz lehetővé. Mivel az elmúlt időszakban a *fair use* használatának körét is igyekeztek korlátozni, ezt egyes szerzők a szólásszabadság elleni támadásnak értékelték.³⁹ Kérdéses azonban, hogy a szólásszabadság csak a politikai véleményekre terjed-e ki vagy szélesebb kört, az önkifejezést és különösen a művészetet is ide kell-e érteni. *Tushnet* elismeri, hogy a szerzői jog maga is a szólásszabadságot segíti elő, amikor gazdasági lehetőséget teremt az előadók számára arra, hogy kifejezzék önmagukat.⁴⁰ Nyilvánvaló, hogy a szerzői jog garantálta anyagi biztonság nélkül jóval kevesebb mű készülne, főleg nagy költségvetésű, ahol a megtérülés kétséges. Mint ahogy meg kell találni az egyensúlyt a szabad felhasználás körének kijelölésénél, hogy ne szenvedjenek csorbát az alapjogok (például kritikát írni egy könyvről, abból vett idézetekkel ne számítson jogsértésnek).⁴¹ *Tushnet* szerint *fair use* alá kell vonni a származékos művek készítésének a jogát is, mivel ez elősegíti az önkifejezést, vagyis a szólásszabadság egyik alapvető célját látja el, és az eredeti műhöz való hozzáférés nélkül amúgy sem lehetséges.⁴² Téves azonban az a felvetése, hogy ilyenkor mindenképp legálisan szerzik meg az alapművet, amit aztán újradolgoznak (pl. egyedi tartalmú zenei CD-t, ún. bootleget készítenek belőle), és súlyos jogok sérülnének ennek bevezetésekor, vagyis nem segíti elő a fájlmosztás rendezését a felek között.

Ami fenyegető lehet az alapvető szabadságjogok számára, az nem a szerzői jog maga, hanem az, ahogy a jogosultak ellenőrizni próbálják az internetes tartalmakat a jogsértés kiszűrésére. Erre ugyanis technikailag két módszer létezik: 1. protokoll alapon, vagyis kommunikációs technológia alapján kollektívan tiltva, illetve 2. minden adat vizsgálatával.⁴³ Ez tehát azt jelenti, hogy bármit küldünk is az interneten, állandó figyelés alatt lenne, ami igen komoly alapjogi aggályokat vet fel, már csak a történelmi tapasztalatok alapján is. Ráadásul a fejlett államok újra és újra elutasítják azt, például az NSA-ügyet is erőteljes lakossági felháborodás kísérte nemcsak Európa-szerte, de az Egyesült Államokban is. Éppen ezért tiltja az elektronikus kereskedelemről szóló 2000/31/EK irányelv 15. cikke a szolgáltatók általános figyelésre kötelezését. Gyakori a hivatkozás a diktatúrák internet-korlátozási kísérleteire, mint például a kínai nagy tűzfal vagy más néven Aranypajzs projektre. Ugyanakkor az interneten egyre szaporodó szélsőséges, fundamentalista tartalmak, a Wikileaks vagy éppen az arab tavasz Facebookon formálódó forradalmi jelzik, hogy bizonyos kontrollra szükség van. A megoldás ebben az esetben a bírói függetlenségben lenne kereshető, az ő felügyeletükkel, szigorú jogszabályi keretek között, a rendvédelmi szervek számára lehetővé téve a beavatkozást a kommunikációs folyamatba.⁴⁴ Nem minden internetszűrés jelent azonban diktatúrát, demokráciában is elképzelhető ez, ahol „a legfőbb különbség éppen az előzetes-utólagos felelősségre vonás között található”. Fontos azonban, hogy a szűrés kérdéseit széles körű, demokratikus módon vitassák meg, mint arra *Bodó* is felhívja a figyelmet.⁴⁵ A szűrés mellett a tartalom végleges hozzáférhetetlenné tétele is elképzelhető lépés, erre már intézkedésként a Btk. 77. §-a és kényszerintézkedésként a Be. 158/B. §-a lehetőséget teremtett hazánkban. Ez a modell sok kritikát kapott az alapvető jogok irányából, hiszen internetcenzúrára is alkalmazható, ugyanakkor több államban is megbukott, miután nem tudta teljesíteni a hozzá fűzött reményeket a jogsértő tartalom korlátozásában.⁴⁶

A 2010-es években megjelent amerikai törvénytervezeteket, illetve nemzetközi egyezményt – a PIPA-t, a SOPA-t és az ACTA-t – is komoly támadások érték, és sokan az internetcenzúra bevezetésének alapját

³⁹ TUSHNET, REBECCA: Copy This Essay: How Fair Use Doctrine Harms Free Speech and How Copying Serves It, in *The Yale Law Journal*, 2004/3. szám, 535-590. o.

⁴⁰ Uo. 540. o.

⁴¹ Uo. 544. o.

⁴² Uo. 545-546. o.

⁴³ BODÓ BALÁZS: A távközlési szolgáltatók felelőssége a továbbított tartalomért a fájlcsere és a szólásszabadság kérdései felől, in *Infokommunikáció és jog*, 2011/44. szám, 77. o.

⁴⁴ Uo. 79. o.

⁴⁵ Uo. 78. o.

⁴⁶ PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levélteli eljárás, in *Infokommunikáció és jog*, 2012/49. szám, 60-61. o.

látták bennük.⁴⁷ Ezek ugyan sok szempontból előrelépést jelentettek volna az internetes jogsértéseket megakadályozó nemzetközi szerzői jogi együttműködés terén, terminológiailag és módszereikben sokszor hibásak voltak, például a lopás szót használták megnevezésükben vagy az ACTA minden jogsértő műre a „kalóz szerzői jogi termék” kifejezést használta.⁴⁸ A kibontakozó széles ellenállás azonban végül minden esetben meghátrálásra készítette a jogalkotót.

6. LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK

Mint látható a fájlmegosztást illetően jelentősen megoszlanak a vélemények, és fontos felismernünk, hogy mind a szerzői jogot, mind a szabad fájlcsere-t támogató véleményeknek vannak fontos igazságot tartalmazó pontjai. Ne essünk a témát jelenleg monopolizáló szélsőségesek csapdájába: az internet nem válhat sem „rendőrállammá”, sem „kalózparadicsommá”, hiszen ez csak egy-egy szűk csoportot elégítené ki. Előbbi pedig nemcsak a szabadságjogok terén lenne kontraproduktív, de végső soron a szerzői jog maradék társadalmi legitimitását is hathatósan aláásná, és soha sem számíthatna arra, hogy megkapja a neki kijáró tiszteletet.⁴⁹ Fontos kötelezettség hárul a szerzői jogi jogosultakra és a jogalkotókra abban, hogy közérthetővé tegyék a jogban járatlan felhasználók számára is, mi számít illegális, jogsértő tevékenységnek, illetve pontos, jól definiálható fogalmakkal operáljanak, szemben az eddigi amerikai kommunikációs stratégiával. Ezzel lehetséges elkerülni a jog meg nem értéséből eredő jogsértéseket, illetve a szabályok némelyikével kapcsolatos félreértelmezésekből származó ellenérzéseket.

Megoldást jelenthet, ha a jogi szabályozás megváltoztatására tett kísérletek helyett a fájlcsere által érintett iparágak inkább megpróbálnak alkalmazkodni az új helyzethez, olyan alternatívákat létrehozva, amik a fájlmegosztással felvehetik a versenyt, például jobb minőségű, mégis olcsó tartalommal.⁵⁰ Az elmúlt években több ilyen digitális terjesztési kezdeményezés is történt: az Amazon az e-könyvek, a *Steam* a videojátékok, az *iTunes* a filmek, sorozatepizódok, zenék, alkalmazások, a *Spotify* a zenék terén kínál legális és gyors hozzáférést, hogy a legismertebbeket említsük. Meg kell jegyeznünk, ezek jelentős sikereket értek el, például az *iTunes*-on 50 millió zeneszámot vásároltak meg 2002 és 2004 között.⁵¹ Ezek az Egyesült Államokban elérhető szolgáltatások lassan, de folyamatosan csökkentik az illegális fájlmegosztás mértékét. Fontos még az is, hogy amíg az ilyen szolgáltatások léteznek, nem lehet az illegális fájlcsere-t tekinteni a társadalmi fejlődés megszabott irányának, társadalmilag elfogadott dolognak.⁵² A technikai fejlődés is elősegíthető, illetve a p2p decentralizáltságának előnyei, és felhasználókra háruló erőforrásigény is kihasználható, ha a digitális disztribúció ilyen rendszerben folyik, ez ráadásul jóval stabilabb is a hivatalos központi oldalaknál. Erre említhető példaként a BBC kulturális archívumának ötlete, ahol nem kereskedelmi célra tennék elérhetővé p2p rendszerben az eddigi műsoraikat. Ez szinte teljesen megszünteti annak a jogtulajdonosnak a költségeit, aki széles körben akar digitálisan elérhetővé tenni egy művet.⁵³

A szerzői jogosultak fellépésük során nem igazán vették figyelembe, hogy a szankciók helyett a legitimitásánál erősítsék meg a szerzői jog helyzetét, miután előbbi kudarcot vallott. A jogkövető magatartás kialakulásában fontos szerepet játszhat az, hogy a felhasználók mennyire érzik igazságosnak azt,⁵⁴ jelenleg pedig sokak szemében a szerzői jog nem több, mint a nagyvállalatok érdekeit és profitját szolgáló egyik eszköz. Az internetre vonatkozó szabályozások komplex újragondolásának része lehetne egy önszabályozó rendszer bevezetése, ami elősegítené, hogy a felhasználókat és a szolgáltatókat ne terheljék a rendelkezések feleslegesen; és a szerzői jog ténylegesen elérje a célját, vagyis a szerzők anyagi védelmét. Egy ilyen rendszerben az állam csak a keretet, vagyis a kényszerítő eszközöket biztosítja, valamint kizárólag a nagyobb súlyú jogsértéseknél lép közbe a jog eszközével, míg egyébként a szolgáltatók saját eszközeikkel szankcionálnak (pl. elérhetetlenné teszik a jogsértő tartalmat). A szabályozás sorsa is egyedien alakulna: egy ilyen

⁴⁷ STRAUB ÁDÁM: Hoz-e magyar netcenzúrát az ACTA-egyezmény? Ld. <http://www.origo.hu/techbazis/20120127-vitadjak-hogy-netcenzurat-hoze-az-actaegyezmeny.html> (2014.02.14.).

⁴⁸ MEZEI: i. m. 50. o.

⁴⁹ MEZEI: i. m. 66-67. o.

⁵⁰ JENSEN: i. m. 568. o.

⁵¹ ROB – WALDFOGEL: i. m. 33. o.

⁵² A fájlmegosztás társadalmi elfogadottságáról bővebben lásd MEZEI: i. m. 54-55. o.

⁵³ LEMLEY – REESE: i. m. 1382. o.

⁵⁴ JENSEN: i. m. 566. o.

rendszerben a felhasználóktól indulva a szolgáltatók közvetítésével jut el az államhatalmi szintig.⁵⁵ Ez azonban nem helyettesíti, hanem kiegészítené a jelenleg létező joganyagot, konkretizálná a rendelkezéseket. A rendszer már több országban is bizonyított, és nagy előnye, hogy nem a tárgyalóteremben, hanem a tárgyalóasztal mellett dönt a felek között, erőteljes állami mediációval. Magyarországon is vannak erre felé mutató tendenciák, például a .hu domain kezelésénél vagy az értesítési-eltávolítási eljárásnál figyelembe vett megálapodás, ami a közös jogkezelők és a Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete között jött létre.⁵⁶ Az angol-szász országokban a szolgáltatók, megelőzendő az állami beavatkozást, bizonyos szabályokat maguk alkottak meg.⁵⁷

7. ÖSSZEGRZÉS

A fentieket áttekintve fontos, hogy észrevegyük, mindkét félnek vannak igazságai és hibái. Hozzánk közel áll az a vélemény, hogy a túlságosan merev, statikus szabályozás a gyorsan változó kibervilágban maga is generálja az illegális megszerzés iránti igényt, amely jóval gyorsabban és olcsóbban kielégíthető, mint a termék fizikai megvásárlása. A jogosultak kemény elutasító válasza minden változtatási kísérletre és az Egyesült Államokban megjelent kriminalizáló megbélyegzések használata a fájlmegosztás meg nem értéséről árulkodik és végső soron nem veszi figyelembe, hogy „a kalózok egyben fogyasztók is”,⁵⁸ és az eltérő igények gyakran kielégítetlenek maradnak, így azokra máshol keresnek megoldást. Mindezek mellett a szerzői jog létének értelmét nem lehet megkérdőjelezni, az még mindig fontos szerepet tölt be a gazdaságban és a társadalomban.

Megoldás erre a problémára csak akkor következhet be, ha mindkét fél változtat hozzáállásán, ami persze korántsem jelenti azt, hogy a fájlmegosztást legalizálni kéne vagy társadalmilag elfogadottá nyilvánítani. Sokat segíthet azonban a világos és közérthető jogi terminológia kialakítása és megismertetése a felhasználókkal, a fájlmegosztásánál csábítóbb legális alternatívák létrehozása, előnyeinek megtartásával; ha a szabályozás kialakításában nem csak a jogosultak, de a felhasználók is szerepet kaphatnak, és nagyobb szerep jut a nemzeti szabályozás mellett az internetes szereplők önszabályozásának. Mindezek mellett fontos, hogy az elrettentő szankciók alkalmazása az üzletszerű jogsértőkkel szemben történjen meg,⁵⁹ ne a programok készítőivel vagy az egyszerű letöltőkkel szemben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1.] BHATTACHARJEE, SUDIP – GOPAL, RAM D. – LERTWACHARA, KAVEEPAN – MARSDEN, JAMES R.: Impact of Legal Threats on Online Music Sharing Activity: An Analysis of Music Industry Legal Actions, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 91-114. o.
- [2.] BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcseré ellen? in *Infokommunikáció és jog* 2009/34. szám, 194-200. o.
- [3.] BODÓ BALÁZS: A távközlési szolgáltatók felelőssége a továbbított tartalomért a fájlcseré és a szólásszabadság kérdései felől, in *Infokommunikáció és jog*, 2011/44. szám, 75-80. o.
- [4.] JENSEN, CHRISTOPHER: The More Things Change, the More They Stay the Same: Copyright, Digital Technology, and Social Norms, in *Stanford Law Review*, 2003/2. szám, 531-570. o.
- [5.] KOVACS, ALBERT Z.: Quieting the Virtual Prison Riot: Why the Internet's Spirit of "Sharing" Must Be Broken, in *Duke Law Journal*, 2001/2. szám, 753-785. o.
- [6.] MAGYAR CSABA: Fájlcseré és szabad felhasználás, in *Infokommunikáció és jog* 2008/25. szám, 131-138. o.
- [7.] LEMLEY, MARK A. – REESE, R. ANTHONY: Reducing Digital Copyright Infringement without Restricting Innovation, in *Stanford Law Review*, 2004/6. szám, 1345-1434. o.
- [8.] MÉSZÁROS ÁDÁM – SZABÓ IMRE: A szellemi tulajdont sértő bűncselekmények nyomozásának néhány tapasztalata és az üldözés lehetőségei, in *Belügyi Szemle*, 2012/9. szám, 42-65. o.
- [9.] MEZEI PÉTER: A fájlcseré retorikája. Gondolatok egy álvita margójára, in *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2012/2. szám, 46-67. o.
- [10.] NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcseréről, in *Ügyészek lapja*, 2010/2. szám 33-40. o.

⁵⁵ PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11-12. szám, 209. o.

⁵⁶ BÉKÉS: i. m. 198-199. o.

⁵⁷ BODÓ: i. m. 78. o.

⁵⁸ MEZEI: i. m. 67. o.

⁵⁹ MAGYAR: i. m. 137-138. o.

- [11.] PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levételi eljárás, in *Infokommunikáció és Jog*, 2012/49. szám, 58-65. o.
- [12.] PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11-12. szám, 204-220. o.
- [13.] WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG, Budapest.
- [14.] ROB, RAFAEL – WALDFOGEL, JOEL: Piracy on the High C's: Music Downloading, Sales Displacement, and Social Welfare in a Sample of College Students, in *Journal of Law and Economics*, 2006/1. szám, 29-62. o.
- [15.] SÁRY PÁL: Monográfia a szellemi alkotások védelmének történetéről, in *Jogtörténeti Szemle*, 2012/4. szám, 54-56. o.
- [16.] SEIDENBERG, STEVEN – PODGERS, JAMES: The Record Business Blues, in *ABA Journal*, 2010/6. szám, 54-61. o.
- [17.] TUSHNET, REBECCA: Copy This Essay: How Fair Use Doctrine Harms Free Speech and How Copying Serves It, in *The Yale Law Journal*, 2004/3. szám, 535-590. o.
- [18.] SUMMER, RENE: The single digital market: a vision for Europe, in *Ericsson Business Review*, 2010/3. szám, 53-54. o.
- [19.] STRAUB ÁDÁM: Hoz-e magyar netcenzúrát az ACTA-egyezmény? <http://www.origo.hu/techbasis/20120127-vitatjak-hogy-netcenzurat-hoze-az-actaegyezmeny.html> (2014.02.14.).